

Eva Eržen Winkler

**Petra Kramberger, Irena Samide, Tanja Žigon (ur.):
Frauen, die studieren, sind gefährlich.
Ausgewählte Porträts slowenischer Frauen
der Intelligenz**

Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2018,
288 strani

Leta 2018 je pri Znanstveni založbi Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani izšla monografija *Frauen, die studieren, sind gefährlich* (v prevodu: Ženske, ki študirajo, so nevarne), sestavljena iz devetih prispevkov, ki osvetljujejo življenje in delo nekaterih izmed prvih slovenskih izobraženek in doktoric znanosti, umetnic, filantropistk in aktivistk. Prispevke so zbrale in uredile doc. dr. Irena Samide in doc. dr. Petra Kramberger z Oddelka za germanistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani ter izr. prof. dr. Tanja Žigon z Oddelka za prevajalstvo iste fakultete. Čeprav je delo izšlo v nemškem jeziku (portrete Milene Perušek, Melitte Pivec-Stelè, Helene Stupan in Ljudmile Poljanec so avtorice napisale v nemščini, ostalih pet portretov pa je v nemščino prevedla Vera Lamut), je pričujočo monografijo bolj kot med germanistične mogoče uvrstiti med kulturnozgodovinske študije. V delu namreč ni predstavljen le prispevek predstavljenih Slovenk k znanosti in slovenski družbi nasploh, temveč knjiga osvetljuje tudi družbene, zgodovinske in politične okoliščine, ki so konec 19. in v začetku 20. stoletja botrovale dejstvu, da so le redke ženske imele priložnost študirati na eni izmed takratnih univerz, še toliko manj pa jih je študij uspešno zaključilo in pridobilo doktorski naziv. Tudi tiste v monografiji predstavljene Slovenke, katerih glavna cilja nista bila študij na fakulteti in napredovanje v doktorski naziv, pač pa splošno politično, kulturno in družbeno udejstvovanje (Zofka Kveder, Ljudmila Poljanec, Minka Skabernè), so se na svoji poti soočale s številnimi preprekami zgolj zaradi svojega spola, zato bi bilo v tem pogledu mogoče pričujoče delo uvrstiti tudi na področje ženskih študij.

Namesto klasičnega uvoda v znanstveno monografijo so se P. Kramberger, I. Samide in T. Žigon tokrat odločile za bolj slikovito uvodno poglavje, v katerem poleg kratkih predstavitev akademičark in aktivistk, predstavljenih v nadaljevanju, na kratko orišejo položaj žensk v slovenski in nasploh evropski družbi na prelomu iz 19. v 20. stoletje, ko je bil prvič v zgodovini ženskam omogočen dostop do visokošolskega izobraževanja ter posledično do udejstvovanja v javnem življenju. Nekoliko podrobnejši vpogled v

okoliščine, v katerih so ženske v Habsburški monarhiji prvič pričele zasedati mesta na takratnih fakultetah, in težave, s katerimi so se pri tem soočale, ponuja prispevek Igorja Žunkoviča *Das Frauenstudium im historischen, gesellschaftlichen, kulturellen, sozialen und nationalen Kontext der ausgehenden Habsburgermonarchie*, v katerem avtor opiše predsodke, zaradi katerih tedanja (zlasti moška) javnost ni bila naklonjena možnosti, da bi vrata univerz odprli tudi ženskam. Univerzitetno izobražena ženska je v takratni družbi veljala za nekaj nenaravnega in že skorajda patološkega; številni intelektualci so bili prepričani, da bi s tem, ko bi ženskam omogočili študij, preveč posegli v družbeni red, ki je ženskam zapovedoval predvsem materinstvo in skrb za domače ognjišče. Prav tako so se nekateri znanstveniki trudili dokazati, da ženske niso primerne za študij že zaradi svojih bioloških značilnosti; med drugim naj bi bili, če gre verjeti nekaterim izsledkom tedanjih raziskav, njihovi možgani manjši od moških.

Kot v svojem prispevku navede tudi Žunkovič, so bile do sedaj o študentkah na Univerzi na Dunaju opravljene tri statistične analize: prvo je v monografiji *Dreissig Jahre Frauenstudium in Österreich* objavila Berta List-Ganser, sledila pa sta ji študija Waltraud Heindl in Marine Tichy, ki sta jo avtorici objavili v zborniku »*Durch Erkenntnis zur Freiheit und Glück...« Frauen an der Universität Wien (ab 1897)*, in zbornik *Frauenstudium und Frauenkarrieren an der Universität Graz*. V nadaljevanju Žunkovič izpostavi študije slovenskega sociologa in zgodovinarja Alojza Cindriča, ki se je v svoji analizi osredotočil predvsem na slovenske študentke na Univerzi na Dunaju med letoma 1897 in 1918. V zvezi z do sedaj izdanimi publikacijami o ženskah, ki so se na prelomu iz 19. v 20. stoletje udejevale bodisi v akademskem, filantropškem ali podjetniškem okolju, velja omeniti tudi monografijo *Pozabljena polovica: Portreti žensk 19. in 20. stoletja*, ki je pri Založbi ZRC SAZU izšla leta 2016.

Pričujoča monografija sestoji iz skupno devetih prispevkov (portretov), ki so razvrščeni v tri tematske sklope: v prvem z naslovom *Pionierinnen der Naturwissenschaft* so predstavljeni dosežki štirih slovenskih izobraženek s področja naravoslovja. Franc Perdih je avtor prispevkov o prvi slovenski doktorici znanosti, kemičarki Ani Šterba-Böhm, roj. Jenko (1885–1936), in kemičarki Ani Mayer Kansky (1895–1962), prvi doktorici znanosti, ki je doktorirala na Univerzi v Ljubljani. Pod prispevek o botaničarki Angeli Piskernik (1886–1967), ki je kot prva Slovenka doktorirala na Univerzi na Dunaju, sta se podpisala Janez Stergar in Igor Žunkovič, članek o prvi slovenski fitopatologinji Mileni Perušek (1893–1978) pa je delo Jožeta Mačka in Petre Kramberger.

Drugi del monografije nosi pomenljiv naslov *Lebe deine Träume: Akademikerinnen in der Humanistik*. V njem najdemo članke o treh vodilnih slovenskih akademičarkah s področja humanistike tistega časa: Tanja Žigon nam predstavi eno najbolj znanih

slovenskih bibliotekark Melitto Pivec-Stelè (1894–1973), prvo Slovenko, ki je pridobila dva doktorska naziva, pod prispevek o Heleni Stupan, roj. Tominšek (1900–1992), ki je poznana predvsem kot prva slovenska arheologinja in univerzitetna predavateljica novejše nemške književnosti, pa sta se podpisali Petra Kramberger in Irena Samide.

V zadnjem, tretjem delu monografije pobljže spoznamo tri Slovenke, ki so se za časa svojega življenja družbeno in deloma politično udejevalile ter se vsaka na svoj način zavemale za skupno dobro: Zofko Kveder (1878–1926), prvo slovensko poklicno pisateljico in publicistko, o kateri piše Mateja Pezdirc Bartol, učiteljico in pesnico Ljudmilo Poljanec (1874–1948), ki jo podrobneje predstavi Irena Samide, monografija pa se zaključí s prispevkom o Minki Skabernè (1882–1965), ki je poznana kot ustanoviteljica prve knjižnice za slepe na Slovenskem, izpod peresa Petre Testen.

Življenje in delo vsake izmed navedenih Slovenk je opisano nazorno in pregledno: po nekaj uvodnih besedah, navedbi rojstnih podatkov in krajšem opisu njene mladosti ter začetkov šolanja sledi podrobnejši opis nadaljnega izobraževanja, ki je natančno opisano zlasti pri tistih izobraženkah, ki so univerzitetni študij zaključile ter pridobile doktorski naziv (Ana Štěrba-Böhm, Angela Piskernik, Milena Perušek, Ana Mayer Kansky, Melitta Pivec-Stelè in Helena Stupan). V monografiji tako najdemo informacije o študijskih programih, ki so jih vpisale omenjene Slovenke, vključno z njihovimi predmetniki, izvlečke iz ocen njihovih doktorskih disertacij ter podatke o delovnih mestih in funkcijah, ki so jih opravljale tako v okviru poklicnega življenja kot tudi različnih zvez in društev, prav tako pa nam avtorji in avtorice prispevkov omogočijo vpogled v zasebno in družinsko življenje omenjenih izobraženk in aktivistk. Bralca morda nekoliko zmotijo podrobnosti, v katere se pri opisovanju njihovega študijskega življenja spuščajo avtorji in avtorice prispevkov; to velja zlasti za prvi del, v katerem so predstavljene tri slovenske prvakinje naravoslovnih ved. Čeravno lahko razumemo željo avtorjev po natančnem navajanju podatkov, podrobni opisi predmetnikov, različnih zapisov imen na vpisnih listih ter sprememb naslova bivališča v nekaterih prispevkih delujejo pretirano in so za bralca moteči, saj gre navsezadnje za podatke, ki bistveno ne prispevajo k temu, da bi si bralec bolje predstavljál življenje in delo določene Slovenke ter njen prispevek k znanosti.

Avtorji in avtorice prispevkov v pričujoči monografiji bralcu predstavijo devet žensk, ki so vsaka na svojem področju presegle tedanje družbene okvire in omejitve ter pomembno prispevale k razvoju področja, na katerem so se udejevalile. Delo nedvomno odlikuje skrben in raznolik izbor Slovenk, ki so v njem našle svoje mesto: urednice so poskrbele za to, da je zastopano tako naravoslovno kot tudi humanistično, umetniško in filantropsko področje, vendar pa velja na tem mestu omeniti, da je podobnih protagonistk še veliko ter da bi jih posledično lahko bilo v pričujoči

monografiji predstavljenih več, med drugim katera izmed perspektivnih poslovnih žensk, ki so se na Slovenskem uveljavile na prelomu stoletja.

Odločitev urednic, da bo monografija objavljena v nemščini, lahko razumemo, saj bodo tako zgodbe o perspektivnih Slovenkah, napisane v enem izmed večjih evropskih jezikov, nedvomno dosegle širši krog bralcev ter tudi tujim bralcem omogočile, da поблиže spoznajo nekatere izmed slovenskih intelektualek. Kljub temu ne bi bilo odveč, če bi v prihodnosti dočakali tudi slovensko verzijo omenjenega dela, sploh če upoštevamo dejstvo, da je bila prva doktorandka na ljubljanski univerzi vendarle ženska ter da je z izjemo Zofke Kveder, ki si je med omenjenimi Slovenkami edina utrla pot v šolske učbenike, večina portretirank tudi številnim Slovincem najbrž neznanih.

Pričujoča monografija ljubiteljskemu bralcu ponuja kopico novih informacij in zanimivosti, po drugi strani pa je zaradi podrobnih in mestoma izrazito strokovnih opisov dobro začetno izhodišče raziskovalcu, ki se ima namen podrobneje ukvarjati s preučevanjem kariere katere izmed omenjenih Slovenk. Obenem je iz arhivskih virov, uporabljenih v omenjenem delu, jasno razvidno, koliko je še materiala za nadaljnje raziskovanje na tem področju. Monografija je tako obetaven začetek dolge poti osvetljevanja življenja in dela intelektualek, ki so vsaka na svoj način preoblikovale slovensko družbo, na kateri nas nedvomno čakajo še številna razburljiva odkritja.